

Program prac konserwatorskich

Przedmiot programu: Kontynuacja (II etap) restauracji i konserwacji nagrobka dr. Kazimierza Szwykowskiego (oraz Wacława Gasztowtt, Władysława Ciesielskiego i innych.) Pomnik znajduje się na starym cmentarzu w Montmorency, kwatery C, grób 672. Wymiary całkowite nagrobka z wysoką stelą 332 x 136 x 240 cm. Wysokość płyty ze słupkami 93 cm (w tym słupki 56 cm). Opracowanie niniejsze dotyczy kompleksowej konserwacji **płyty nakrywającej z podstawą, oraz otaczającymi ją słupkami.** Przewiduje się wykonanie pełnej rekonstrukcji niskiego metalowego ogrodzenia na podstawie fotografii archiwalnych.

Część poziomą pomnika stanowi gruba, dwuspadowa płyta nakrywająca, posadowiona schodkowo na cokole. Otoczona sześcioma słupkami, zwieńczonymi czterospadziście. Na słupkach było pierwotnie zamontowane niskie, dekoracyjne ogrodzenie, wykonane z dwóch prętów zamocowanych w żeliwne uchwyty. W podstawie uchytów widoczne są cztery liście (na każdym narożu).

W ramach II-ego etapu przewiduje się oczyszczenie powierzchni płyty nakrywającej i jej elementów pobocznych, wykonanych z gruboziarnistego, beżowego zlepieńca wapiennego. Następnie nastąpi uzupełnienie wszystkich ubytków formy i warstwy powierzchniowej i końcowe zabezpieczenie powierzchni przed wpływem czynników atmosferycznych. Elementy niskiego ogrodzenia będą odtworzone technikami rzeźbiarsko-odlewniczymi.

Stan zachowania poziomych elementów pomnika w ramach płyty nakrywającej:

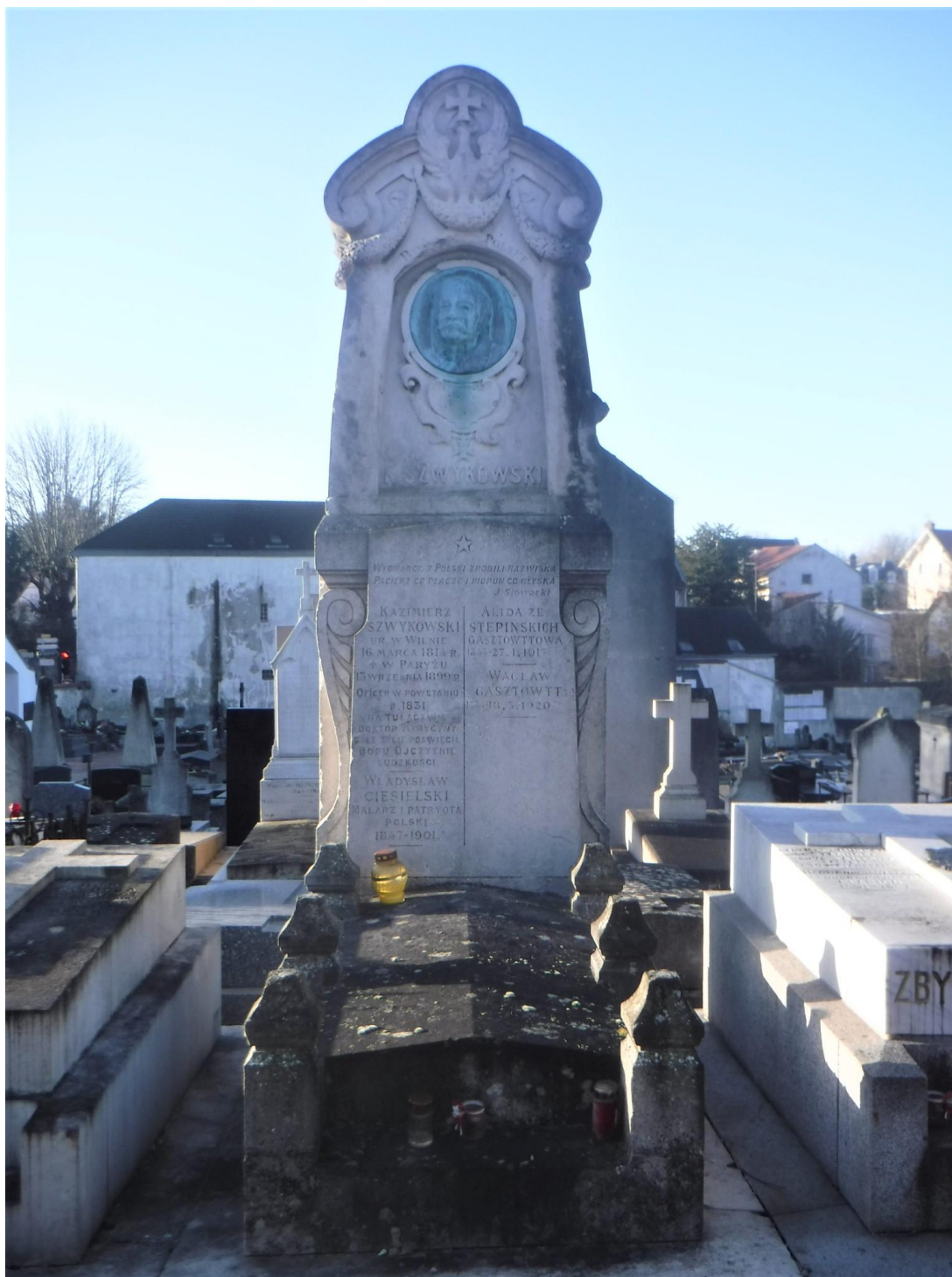
Ogólnie płyta nakrywająca z elementami pobocznymi, w pomniku stanowiącym nagrobek dr. Kazimierza Szwykowskiego, jest w dość dobrym stanie zachowania. Spoczywa stabilnie. Główny problem to brak dekoracyjnej, niskiej balustrady, która została skradziona, bądź usunięta po 1992 roku. Jak widać w nagraniu archiwalnym była ona wykonana z żeliwa (fot. nr 7). Otwory montażowe w słupkach zostały zatkałe zaprawą. Inne główne problemy w obiekcie to ubytki formy i ubytki warstwy powierzchniowej. Dotyczy to np. dolnej krawędzi płyty nakrywającej, która była wielokrotnie uszkodzana w trakcie demontażu do kolejnych pochówków. W jednym ze słupków, w podstawie (przy steli na lewo), widoczny jest duży flek, wysokości kilkunastu centymetrów. Dwa ze słupków odspoiły się od podstawy i stoją swoim ciężarem. Zostały one przyklejone, prawdopodobnie wtórnie, szarym cementem, bez

trzępieni montażowych (!). Grubokrystaliczny zlepianiec wapienny z którego wykonana jest podstawa i płyta nakrywająca w wielu miejscach na skutek wypłukania i migracji spoiwa a następnie pudrowania się posiada bardzo chropowatą powierzchnię, a w kilku miejscach, płytkie ubytki warstwy powierzchniowej.

Poza tym występują jeszcze inne zniszczenia kamienia: drobne pęknięcia, wyługowania. W większości spoinowania pomiędzy kamieniami obecnie praktycznie nie istnieją.

Całość powierzchni elementów kamiennych, pokryta jest wtórnymi nawarstwieniami biologicznymi i chemicznymi tzw. "fałszywa patyna" pochodzenia miejskiego. Szczególnie dotyczy to powierzchni płaskich na których nawarstwienia są grube i czarne. Natomiast na powierzchniach pionowych występują głównie nawarstwienia szare.

Dokumentacja fotograficzna obiektu:

Fot. 1. Nagrobek Kazimierza Szwykowskiego na cmentarzu Champaux w Montmorency, Francja, po 1899r. Widok z przodu od strony północnej. Stan na luty 2023 roku.

Fot. 2. Nagrobek Kazimierza Szwykowskiego na cmentarzu Champaux w Montmorency, Francja, po 1899r. Widok z przodu od strony północnej. Stan na luty 2024 roku po I-szym etapie prac przy wysokiej steli.

Fot. 3. Fotografia archiwalna nagrobka Kazimierza Szwykowskiego na cmentarzu Champaux w Montmorency. Początek XXw. (źródło-internet)

Fot. 4. Fotografia archiwalna nagrobka Kazimierza Szwykowskiego na cmentarzu Champaux w Montmorency. Początek XXw. Zbliżenie na płytę nagrobną i słupki.

Fot. 5. Nagrobek Kazimierza Szwykowskiego na cmentarzu Champaux w Montmorency, Francja, po 1899r. Widok trzy czwarte płyty nagrobnej ze słupkami. Stan na luty w 2024 roku.

Fot. 6. Nagrobek Kazimierza Szwykowskiego na cmentarzu Champaux w Montmorency, Francja, po 1899r. Widok z przodu płyty nagrobnej ze słupkami. Stan na luty w 2024 roku. Widoczne brak metalowych elementów i liczne nawarstwienia biologiczne i chemiczne.

Fot. 7. Nagrobek Kazimierza Szwykowskiego na cmentarzu Champaux w Montmorency, Francja, po 1899r. Widok z boku na płytę nagrobną i słupki. Stan na luty w 2024 roku.

Fot. 7. Stop-klatka z filmu dokumentalnego "Cmentarz Polski w Montmorency". Zbliżenie na skorodowany element mocujący. Stan na 1991 rok

Proponowane postępowanie konserwatorskie:

1. Wykonanie dokumentacji stanu zachowania, fotograficznej, opisowej. Kontynuacja prac dokumentacyjnych do momentu zakończenia konserwacji obiektu.
2. Demontaż sześciu kamiennych słupków a następnie przewiezienie ich do pracowni w celu wykonania pełnych zabiegów konserwatorskich, które będą analogiczne do czynności przeprowadzonych przy kamieniach płyty nakrywającej i cokołu.
3. Użycie jednego ze słupków (po oczyszczeniu), jako podstawy do wykonania modelu rzeźbiarskiego rekonstruowanego mocowania. Następnie wykonanie formy i gipsowego odlewu.
4. Oddanie gipsowego modelu mocowania do odlewni i złożenie zamówienia na sześć żeliwnych odlewów. Jednocześnie wykonanie pozostałych elementów ogrodzenia, tj. dwóch prętów o przekroju kwadratu z dekoracyjnymi zakończeniami, ze stali nierdzewnej.
5. Na cmentarzu rozpoczęcie prac przy obiekcie - przeprowadzenie dezynfekcji kamienia metodą pędzlowania z zastosowaniem preparatów Grünbelag-Entferner oraz Adolit M flüssig firmy Remmers. Zaproponowane preparaty mają działanie glonobójcze i grzybobójcze.
6. Usunięcie luźnych nawarstwień biologicznych metodami mechanicznymi, (szpachle, szczotki,), wspomaganymi wodą pod ciśnieniem.
7. Usunięcie zbitych nawarstwień biologicznych metodami mechanicznymi, (szpachle, szczotki, para wodna pod ciśnieniem) i chemicznymi (10% wodny roztwór podchlorynu wapniowego).
8. Doczyszczanie ciemnych, wyjątkowo opornych nawarstwień, oraz nawarstwień w trudno dostępnych miejscach, metodą ścierno-strumieniową przy użyciu bardzo drobnego ścierniwa, a także ręcznie poprzez szlifowanie drobnymi kawałkami korundu.
9. Uzupełnienie największych ubytków w elementach kamiennych, flekami z kamienia naturalnego o charakterystyce zbliżonej do materiału pierwotnego. Montaż kamiennych fleków z użyciem klejów mineralnych, (np. mineralna zaprawa klejowa Marmorkleber, firmy *Remmers*). Ewentualne wykonanie wzmocnienia dodatkowymi konstrukcjami (stal nierdzewna, włókno szklane).
10. Uzupełnienie pozostałych, drobnych ubytków kamieni odpowiednio dobranymi masami mineralnymi opartymi na spoiwach powietrznych i hydraulicznych (wapno dołowane, biały cement portlandzki) i odpowiednich wypełniaczy (mączka wapienna, drobnoziarnisty piasek kwarcowy, pigmenty mineralne). W przypadku bardziej rozległych uzupełnień, jak również miejsc wystających poza powierzchnie kamienia, należy najpierw wykonać rodzaj zbrojenia z cienkiego drutu ze stali żywiczy epoksydowej Akepox 5010, firma *Akemi*, Niemcy.

11. Przymocowanie techniką spawania łukowego, bądź gazowego, kilkunastocentymetrowych kawałków prętów ze stali nierdzewnej, do każdej odlanego elementu mocowania ogrodzenia.
12. Wstępne zabezpieczenie powierzchni żeliwnych odlewów przed korozją, przy użycie techniki cynkowania ogniowego.
13. Zabezpieczenie powierzchni metalu dekoracyjną powłoką (np. farba zabezpieczająco-dekoracyjna, grafitowa, na bazie żywicy alkidowej, firmy *Edi Schmied*, Niemcy). Bieże się też pod uwagę użycie techniki malowania proszkowego (np. termoutrwaldzalna farba poliestrowa).
14. Ponowny montaż sześciu słupków wokół płyty nakrywającej z użyciem klejów mineralnych, (np. mineralna zaprawa klejowa Marmorkleber, firmy *Remmers*), a następnie zamocowanie w nich zrekonstruowanego metalowego ogrodzenia.
15. Wypełnienie spoin pomiędzy poszczególnymi blokami kamienia, (cementowo-wapienne zaprawy mineralne z wapienno - kwarcowym wypełniaczem).
16. Kolorystyczne scalenie rekonstrukcji i uzupełnień (zawiesina suchych pigmentów w spoiwie krzemianowym, np. Keim-Fixativ, firmy *Keim*, Niemcy).
17. Ostateczne zabezpieczenie wszystkich kamieni biocydami (BFA, firmy *Remmers*, Niemcy, Lichenicida, Aseptina M, firma *Bresciani*, Włochy).
18. Hydrofobizacja kamiennych ścian preparatem opartym na silanach, np. Funcosil SL firmy *Remmers*, Niemcy, poprzez kilkukrotne nałożenie pędzlem i metodą natryskową.
19. Wykonanie końcowej dokumentacji konserwatorskiej.

Program prac przygotował - mgr Jakub Kurkiewicz